

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ – ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ

Σταθερές αντιλήψεις και συμβολική χαρακτηρισμοί που συνήθως οφείλονται σε ελλιπή πληροφόρηση και αποδίδονται στα μέλη μιας ομάδας ανθρώπων. Πρόκειται για εσφαλμένες παγιωμένες αντιλήψεις, αυθαίρετες, που εκφράζουν αρνητικές απόψεις και αναχρονιστικές ιδέες για κάποια σύνολα ανθρώπων με παρεμφερή χαρακτηριστικά. Επομένως, τα στερεότυπα συνδέονται άμεσα με το φαινόμενο του ρατσισμού και ιδιαίτερα του κοινωνικού ρατσισμού.

Χαρακτηριστικά των στερεοτύπων

1. Απλοποιούν και παραμορφώνουν την πραγματικότητα.
2. Γενικεύουν γνώρισμα ή ιδιότητες φαινομένων, καταστάσεων, προσώπων.
3. Υπερβάλλουν, σχηματοποιούν κανόνες, αξίες, ιδέες, πρότυπα και για αυτό αφομοιώνονται και εσωτερικεύονται εύκολα, χωρίς λογικές διεργασίες.
4. Δεν είναι μεταφυσικές κατασκευές, αλλά πνευματικές καταστάσεις που παράγονται από την ίδια την κοινωνική πραγματικότητα. Εκφράζουν και εξυπηρετούν τα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά συμφέροντα των κοινωνικών ομάδων. Για παράδειγμα: «η χειρωνακτική εργασία είναι κατώτερη», «οι μεγάλοι είναι ώριμοι, είναι οι νέοι ανώριμοι» κτλ. Τα στερεότυπα προωθούν την επιβολή στη συνείδηση του ανθρώπου της εκάστοτε κυρίαρχης ιδεολογίας, επομένως η λειτουργία τους είναι καθαρά κοινωνική· διατηρούν την κοινωνική συνοχή, με τον εξής όμως τρόπο: συντηρούν και διαιωνίζουν το κατεστημένο.
5. Βασίζονται σε προκατασκευασμένες ιδέες και κρίσεις.
6. Χρησιμοποιούν επιθετικούς προσδιορισμούς και τυπικές φράσεις.
7. Εμποδίζουν τη χρήση της λογικής και κριτικής σκέψης.
8. Διαμορφώνουν την αντίδραση απέναντι σε μέλη ομάδων ή σε μεμονωμένα άτομα.

ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ

Προκαταλήψεις είναι γνώμες, αρχές, ιδέες, πίστεις και δοξασίες (θρησκευτικές πολιτικές, κοινωνικές) που σχηματίσαμε χωρίς έλεγχο.

Χαρακτηριστικά των προκαταλήψεων

1. Είναι κακή προδιάθεση εναντίον κάποιου.
2. Είναι μεροληπτικές και εσφαλμένες αντιλήψεις.
3. Υιοθετούνται χωρίς λογικό έλεγχο, χωρίς την απαιτούμενη κριτική από τον λαό.
4. Απορρέουν από στερεότυπες πεποιθήσεις.
5. Προκαλούν αρνητική προδιάθεση απέναντι σε σύμβολα, ιδεολογίες, άτομα, ομάδες, λαούς.

ΑΙΤΙΕΣ ΥΠΑΡΞΗΣ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΩΝ

Η πρόοδος της τεχνολογίας και η έκρηξη των γνώσεων οδήγησε στη διεύρυνση των πνευματικών οριζώντων του ανθρώπου και κατέρριψε αρκετά από τα κατασκευασμένα σχήματα σκέψης. Η εξέλιξη των μέσων επικοινωνίας έφερε σε επαφή τους ανθρώπους και τους λαούς και έτσι υπερνικήθηκε ο πνευματικός σκοταδισμός άλλων εποχών. Εντούτοις, σε αρκετές περιπτώσεις επιβιώνουν και αναβιώνουν στερεότυπες αντιλήψεις και προκαταλήψεις και δημιουργεί εντύπωση το γεγονός αυτό, δεδομένων των αλλαγών που έχουν συντελεστεί. Τα αίτια εδράζονται σε πολλούς τομείς της ατομικής και συλλογικής ζωής, ενώ ευθύνη φέρουν οι φορείς αγωγής για το ίδιο το άτομο.

Ο ι κ ο γ έ ν ε ι α

- Όταν η οικογένεια δεν ενσαρκώνει πανανθρώπινες αξίες, όπως η αγάπη, η ισότητα, η ελευθερία και η συνεργασία, τότε οι γονείς λειτουργούν ως αρνητικό πρότυπο για τα παιδιά, γιατί οι ίδιοι αποτελούν φορείς στερεοτύπων – προκαταλήψεων.
- Η απουσία ειλικρινούς διαλόγου, ο αυταρχισμός ή η αδιαφορία από τους γονείς καθιστούν τα παιδιά ευάλωτα στην αποδοχή αναλόγων πεποιθήσεων.

Σ χ ο λ ε ί ο

- Το απαρχαιωμένο εκπαιδευτικό σύστημα που προωθεί το συντηρητισμό, την προγονολατρεία, ενώ απορρίπτει τις νέες εκπαιδευτικές μεθόδους εμμένοντας στο παρελθόν, αναπαράγει και συντηρεί τις στερεότυπες αντιλήψεις.
- Οι αδυναμίες του σύγχρονου εκπαιδευτικού προσανατολισμού. Στο σημερινό σχολείο επιβάλλεται η αποστήθιση γνώσεων, η άγνοια εκμάθηση και η τυποποίηση της διδασκαλίας, που αποτρέπουν τη γόνιμη αμφισβήτηση, καθώς δεν παρέχουν κίνητρα για κριτική επεξεργασία.

Μ . Μ . Ε .

- Παρωθούν στην άκριτη υιοθέτηση στερεοτύπων αντιλήψεων με τις τεχνικές της διαφημιστικής πειθούς, που κάμπτουν την ορθοφροσύνη και παραπλανούν.

- Η παραπληροφόρηση, η ελλιπής-στρεβλή ενημέρωση υποβαθμίζουν τη σκέψη και αποπροσανατολίζουν τον νου, καθώς το άτομο οδηγείται σε λανθασμένα συμπεράσματα.

Άτομο

- Η πνευματική υποτονία, η αμάθεια, η ημιμάθεια και η άγνοια, η μονομερής καλλιέργεια του πνεύματος και της ψυχής οδηγούν σε έλλειψη κριτικής ικανότητας και ευνοούν την παρείσφρηση στερεότυπων αντιλήψεων.
- Οι άνθρωποι που εγκολπώνονται άκριτα ιδέες, ήθη, και έθιμα που προβάλλει η κοινωνία, τα οποία αντιβαίνουν στις αρχές του ανθρωπισμού, καθίστανται εύκολα θύματα αποδοχής προκαταλήψεων.
- Η εξυπηρέτηση σκοπιμοτήτων και συμφερόντων, η ιδιοτέλεια και η αδιαφορία για το κοινωνικό όφελος ενισχύουν τη διάδοση τέτοιων αντιλήψεων.
- Ο φόβος, η αδικία, ο εγωισμός, ο φανατισμός (θρησκευτικός ή πολιτικός), ο δογματισμός, ο συντηρητισμός, η αποδοχή ρατσιστικών ιδεών είναι γνωρίσματα που συνάδουν με την προώθηση στερεοτύπων και προκαταλήψεων.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

- Η ηθική ρευστότητα και η κρίση των αξιών καθιστά ευκολότερη τη διάδοση και την εδραίωση τέτοιων αντιλήψεων. Η αδιαφορία για την πνευματική εξέλιξη και η στροφή στον υλικό ευδαιμονισμό στερεί από τον άνθρωπο τη διάδοση για αυτοβελτίωση.
- Η ανεργία, η οικονομική κρίση και οι κοινωνικές αδικίες, τα ποικίλα κοινωνικά προβλήματα, ωθούν τα άτομα στον φανατισμό και στην εσφαλμένη αξιολόγηση για την απόδοση ευθυνών (για παράδειγμα για την αύξηση της εγκληματικότητας ευθύνονται οι αλλοδαποί που ζουν στη χώρα).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΩΝ

1. Καθιστούν τον άνθρωπο μονόπλευρο, μονομερή και ανελεύθερο, γιατί οι προκαταλήψεις δεν του επιτρέπουν να βλέπει τα πράγματα αντικειμενικά και έτσι τον απομακρύνουν από την πραγματικότητα.
2. Οδηγούν τον άνθρωπο σε λαθεμένες κρίσεις και ιδέες, αφού δεν είναι αντικειμενικές και ορθές.
3. Εμποδίζουν την ηθική και πνευματική βελτίωση του ατόμου, γιατί μόνο η ολόπλευρη καλλιέργεια της ψυχής και του πνεύματος οδηγεί στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας.
4. Εμποδίζουν τη λογική, γιατί η σωστή σκέψη βρίσκεται μακριά από προκαταλήψεις, πάθη και φανατισμούς. Στενεύουν το πνευματικό ήθος του ανθρώπου.
5. Καθιστούν τον άνθρωπο φανατικό, δογματικό, μισαλλόδοξο, δειλό και αντικοινωνικό, με αποτέλεσμα να εντείνουν το αίσθημα μοναξιάς του ατόμου και να οδηγούν σε απομόνωση τα έθνη.
6. Διαταράσσουν την αρμονική κοινωνική συμβίωση και συνεργασία, υπονομεύουν την εθνική ενότητα και τη συνοχή της κοινωνίας, προκαλούν κοινωνικές αναταραχές, διχόνοιες, εμφύλιους πολέμους και εμποδίζουν την ατομική και κοινωνική πρόοδο.
7. Εξευτελίζουν την αξιοπρέπεια του ανθρώπου, γεννούν το ρατσισμό και τις φυλετικές διακρίσεις.

ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΩΝ

Οικογένεια

- Ύπαρξη δημοκρατικού κλίματος στο οικογενειακό περιβάλλον που δίνει στα νεαρά μέλη τη δυνατότητα να καλλιεργήσουν την πειθώ και την αξία της λογικής επιχειρηματολογίας για την αποδοχή ή απόρριψη μιας άποψης.
- Οι γονείς οφείλουν να αποτελούν με την ηθική ακεραιότητά τους υγιή πρότυπα συμπεριφοράς.

Σχολείο

- Είναι επιτακτικό αίτημα το σχολείο να απαγκιστρωθεί από άγονες μεθόδους διδασκαλίας και να εκσυγχρονισθεί προωθώντας τον διάλογο, καλλιεργώντας την κριτική σκέψη και να συμβάλει στην ομαλή κοινωνικοποίηση του παιδιού, που προϋποθέτει συνεργασία, διαλλακτικότητα και τον σεβασμό στο συνάνθρωπο.
- Απαραίτητη είναι η καλλιέργεια του διεθνιστικού πνεύματος στο πλαίσιο της πολυπολιτισμικής κοινωνίας και της αποδοχής του διαφορετικού.

Άτομο

Είναι αδήριτη ανάγκη κάθε άνθρωπος να αντιληφθεί πως η πίστη σε στερεότυπα και η αποδοχή των προκαταλήψεων προσβάλλει την προσωπικότητα και συρρικνώνει την πνευματική ελευθερία του. Η μέριμνα δια αυτομόρφωση, η επιδίωξη της πνευματικής καλλιέργειας, η δια βίου μάθηση κρατά το πνεύμα σε εγρήγορση και επιτρέπει την απροκατάληπτη κρίση για κάθε θέμα.